
Manasollasa

మానసోల్లాస

Document Information



Text title : manasollAsa or abhilakShitArthachintAmaNi

File name : manasollasa.itx

Category : shiva, stotra

Location : doc_shiva

Author : Sureshvaracharya

Transliterated by : Sunder Hattangadi

Proofread by : Sunder Hattangadi

Translated by : -

Description-comments : A commentary (vArtika) on Shankara@s Dakshinamurti Stotra

Latest update : August 28, 2021

Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com


This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 29, 2021

sanskritdocuments.org



మానసోల్లాస



॥ శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రమ్ ॥

విశ్వం దర్పణదృశ్యమాననగరీతుల్యం నిజాన్తర్గతం
పశ్యన్నాత్మని మాయయా బహిరీవోద్భూతం యథా నిద్రయా ।
యః సాక్షాత్కరుతే ప్రబోధసమయే స్వాత్మానమేవాద్వయం
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౧॥

బీజస్వాన్తరవాఙ్కరో జగదిదం ప్రాజ్ఞిర్వికల్పం పునః
మాయాకల్పితదేశకాలకలనావైచిత్ర్యచిత్రీకృతమ్ ।
మాయావీవ విజృమ్భయత్యపి మహాయోగీవ యఃస్వేచ్ఛయా
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౨॥

యస్యైవ స్ఫురణం సదాత్మకమసత్కల్పార్థగం భాసతే
సాక్షాత్త్వమసీతి వేదవచసా యో బోధయత్యాశ్రితాన్ ।
యత్యాక్షాత్కరణాదభవేన్నపునరావృత్తిర్భవామ్ఫానిధౌ
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౩॥

నానాచ్ఛద్రఘటోదరస్థితమహాదీపప్రభాభాస్వరం
జ్ఞానం యస్య తు చక్షురాదికరణద్వారా బహిఃస్పృశ్యతే ।
జానామీతి తమేవ భాన్తమనుభాత్యేతత్సమస్తం జగత్
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౪॥

దేహం ప్రాణమపీన్ద్రియాణ్యపి చలాం బుద్ధిం చ శూన్యం విదుః
స్త్రీబాలాన్దజడోపమాన్స్తవహమితి భ్రాన్తా భృశం వాదినః ।
మాయాశక్తివిలాసకల్పితమహావ్యామోహసంహారిణే
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౫॥

రాహుగ్రన్తదివాకరేన్దుసదృశో మాయాసమాచ్ఛాదనాత్
సన్మాత్రః కరణోపసంహరణతో యోఽభూతుషుప్తః పుమాన్ ।
ప్రాగన్వాప్సమితి ప్రబోధసమయే యః ప్రత్యభిజ్ఞాయతే

తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౬ ॥

బాల్యాదిష్యపి జాగ్రదాదిషు తథా సర్వాస్వవస్థాస్వపి
వ్యావృత్తాస్వనువర్తమానమహమిత్యన్తః స్ఫురన్తం సదా ।
స్వాత్మానం ప్రకటీకరోతి భజతాం యో ముద్దయా భద్రయా
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౭ ॥

విశ్వం పశ్యతి కార్యకారణతయా స్వస్వామిసంబంధతః
శిష్యాచార్యతయా తథైవ పితృపుత్రాద్యాత్మనా భేదతః ।
స్వప్నే జాగ్రతి వా ఏష పురుషో మాయాపరిభ్రామితః
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౮ ॥

భూరమాంబాస్యనలోఽనిలోఽమృరమహర్నాథో హిమాంశుః పుమాన్
ఇత్యాభాతి చరాచరాత్మకమిదం యస్యైవ మూర్త్యష్టకమ్ ।
నాన్యత్కీఞ్చన విద్యతే విమృశతాం యస్మాత్పరస్మాద్విభోః
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౯ ॥

సర్వాత్మత్వమితి స్ఫుటీకృతమిదం యస్మాదముష్మింస్తవే
తేనాన్య శ్రవణాత్తదర్థమననాధ్యానాచ్చ సంకీర్తనాత్ ।
సర్వాత్మత్వమహావిభూతిసహితం స్యాదీశ్వరత్వం స్వతః
సిద్ధ్యేత్తత్పునరష్టధా పరిణతం చైశ్వర్యమవ్యాహతమ్ ॥ ౧౦ ॥

॥ మానసోల్లాస ॥

విశ్వం దర్పణదృశ్యమాననగరీతుల్యం నిజాన్తర్గతం
పశ్యన్నాత్మని మాయయా బహిరివోద్భూతం యథా నిద్రయా ।
యః సాక్షాత్కురుతే ప్రబోధసమయే స్వాత్మానమేవాద్యయం
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౧౧ ॥

మఙ్గళం దిశతు మే వినాయకో
మఙ్గళం దిశతు మే సరస్వతీ ।
మఙ్గళం దిశతు మే మహేశ్వరో
మఙ్గళం దిశతు మే సదాశివః ॥ ౧ ॥

ఆత్మలాభాత్పరో లాభో నాస్తీతి మునయో విదుః ।
తల్లాభార్థం కవిః స్తౌతి స్వాత్మానం పరమేశ్వరమ్ ॥ ౨ ॥

నేషచ్ఛయా సృష్టమావిశ్య విశ్వం యో మనసి స్థితః ।

స్తోత్రేణ స్తూయతేఽనేన స ఏవ పరమేశ్వరః ॥ 3॥

అస్తి ప్రకాశత ఇతి వ్యవహారః ప్రవర్తతే ।

తచ్చాస్తిత్వం ప్రకాశత్వం కస్మిన్నర్థే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ ౪॥

కిం తేషు తేషు వాఽర్థేషు కిం వా సర్వాత్మనీశ్వరే ।

ఈశ్వరత్వం చ జీవత్వం సర్వాత్మత్వం చ కీదృశమ్ ॥ ౫॥

జానీయాత్కథం జీవః కిం తజ్ఞానస్య సాధనమ్ ।

జ్ఞానాత్తస్య ఫలం కిం స్యాదేకత్వం చ కథం భవేత్ ॥ ౬॥

సర్వజ్ఞః సర్వకర్తా చ కథమాత్మా భవిష్యతి ।

శిష్యం ప్రతీత్యం పృచ్ఛంతం వక్తుమారభతే గురుః ॥ ౭॥

అన్తరస్మిన్నిమే లోకా అన్తర్విశ్వమిదం జగత్ ।

బహిర్యన్మాయయాఽఽభాతి దర్పణే స్వశరీరవత్ ॥ ౮॥

స్వప్నే స్వాన్తర్గతం విశ్వం యథా పృథగివేక్ష్యతే ।

తదైవ జాగ్రత్కాలేఽపి ప్రపంచోఽయం వివిచ్యతామ్ ॥ ౯॥

స్వప్నే స్వసత్తైవార్థానాం సత్తా నాన్యేతి నిశ్చింతా ।

కో జాగ్రతి విశేషోఽస్తి జడానామాశు నాశినామ్ ॥ ౧౦॥

స్వప్నే ప్రకాశో భావానాం స్వప్రకాశాన్న హీతరః ।

జాగ్రత్సృపి తదైవేతి నిశ్చిన్వన్తి విపశ్చింతః ॥ ౧౧॥

నిద్రయా దర్శితానర్థాన్న పశ్యతి యథోత్థితః ।

సమ్యగ్జానోదయాదూర్ధ్వం తథా విశ్వం స పశ్యతి ॥ ౧౨॥

అనాదిమాయయా సుప్తో యదా జీవః ప్రబుధ్యతే ।

అజన్మనిద్రమస్వప్నమద్వైతం బుధ్యతే తదా ॥ ౧౩॥

శ్రుత్యాఽఽచార్యప్రసాదేన యోగాభ్యాసవశేన చ ।

ఈశ్వరానుగ్రహేణాపి స్వాత్మబోధో యదా భవేత్ ॥ ౧౪॥

భుక్తం యథాఽన్నం కుక్షిస్థం స్వాత్మత్వేనైవ పశ్యతి ।

పూర్ణాహంతాకబళితం విశ్వం యోగీశ్వరస్తథా ॥ ౧౫॥

యథా స్వప్నే నృపో భూత్వా భుక్త్వా బోగాన్యథేప్పితాన్ ।

చతురజ్జబలోపేతః శత్రుం జిత్వా రణాజ్ఞణే ॥ ౧౬॥

పరాత్పరాజితో భూత్వా వనం ప్రాప్య తపశ్చరన్ |
 ముహూర్తమాత్రమాత్మానం మన్యతే కల్పజీవినమ్ || ౧౭||
 తదైవ జాగ్రత్కాలేఽపి మనోరాజ్యం కరోత్యసౌ |
 కాలనద్యోఘయోగేన క్షీణమాయుర్న పశ్యతి || ౧౮||
 మేఘచ్ఛన్నోఽశుమాలీవ మాయయా మోహితోఽధికమ్ |
 కిఞ్చోత్కర్తా చ కిఞ్చోత్కర్తా లక్ష్యతే పరమేశ్వరః || ౧౯||
 యద్యత్కరోతి జానాతి తస్మిన్తస్మిన్పరేశ్వరః |
 రాజా విద్వాన్ స్వసామర్థ్యాదీశ్వరోఽయమితీర్యతే || ౨౦||
 జ్ఞానక్రియే శివేనైక్యాత్మజ్ఞాన్తే సర్వజనుషు |
 ఈశ్వరత్వం చ జీవానాం సిద్ధం తచ్ఛక్తిసంకమాత్ || ౨౧||
 అయం ఘటోఽయం పట ఇత్యేవం నానాప్రతీతిషు |
 అర్కప్రభేవ స్వజ్ఞానం స్వయమేవ ప్రకాశతే || ౨౨||
 జ్ఞానం న చేత్స్వయం సిద్ధం జగదన్ధం తమో భవేత్ |
 న చేదస్య క్రియా కాచిత్ వ్యవహారః కథం భవేత్ || ౨౩||
 క్రియా నామ పరిస్పృష్టపరిణామస్వరూపిణీ |
 స్పృష్టమానే బహిర్జ్ఞానే తదఙ్కరవదుద్భవేత్ || ౨౪||
 ఉత్పాద్యప్రాప్యసంస్కార్యవికారోపాశ్రయా క్రియా |
 కరోతి గచ్ఛత్సున్మార్జ్ఞి ఛినత్తితి ప్రతీయతే || ౨౫||
 శివో బ్రహ్మాదిదేహేషు సర్వజ్ఞ ఇతి భాసతే |
 దేవతిర్యజ్మనుష్యేషు కిఞ్చోజ్ఞస్తారతమ్యతః || ౨౬||
 జరాయుజోఽణ్ణజ్జైవ స్వేదజః పునరుద్భిదః |
 పతే చతుర్విధాః దేహాః క్రమశో న్యూనవృత్తయః || ౨౭||
 బ్రహ్మాదిస్తమ్భపర్యంతా స్వప్నకలైవ కల్పనా |
 సాక్షాత్కృతేఽనవచ్ఛిన్నప్రకాశే పరమాత్మని || ౨౮||
 అణోరణీయాన్మహతో మహీయానితి వేదవాక్ |
 రుద్రోపనిషదప్యేతం స్తౌతి సర్వాత్మకం శివమ్ || ౨౯||
 ఈశ్వరో గురురాత్మేతి మూర్తిభేదవిభాగినే |
 వ్యోమవద్వ్యాప్తదేహాయ దక్షిణామూర్తయే నమః || ౩౦||

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
 ప్రబంధే మానసోల్లాసే ప్రథమోల్లాససంగ్రహః ॥ ౩౧॥
 బీజస్యాన్నరీవాఙ్కరో జగదిదం ప్రాఙ్నీర్వికల్పం పునః
 మాయాకల్పితదేశకాలకలనావైచిత్ర్యచిత్రికృతమ్ ।
 మాయావీచ విజ్రుమ్భయత్సపి మహాయోగీచ యఃస్వేచ్ఛయా
 తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౨॥
 ఉపాదానం ప్రపఞ్చస్య సంయుక్తాః పరమాణవః ।
 మృదన్వితో ఘటస్తస్మాదాభినతే నేశ్వరాన్వితః ॥ ౧॥
 పరమాణుగతా ఏవ గుణా రూపరసాదయః ।
 కార్యే సమానజాతీయమారభంతే గుణాన్తరమ్ ॥ ౨॥
 కార్యం యత్ర సమన్వేతి కారణం సమవాయి తత్ ।
 చక్రాద్యం సాధనం యత్తు ఘటస్యాసమవాయి తత్ ॥ ౩॥
 సమవాయిని తిష్ఠేద్యత్ సమవాయ్యాశ్రయే తథా ।
 కార్యేఽవధృతసామర్థ్యం కల్ప్యతేఽసమవాయి తత్ ॥ ౪॥
 నిమిత్తం కారణం తేషామీశ్వరశ్చ కులాలవత్ ।
 యత్కార్యం జాయతే యస్మాత్తస్మిన్ తత్ప్రతితిష్ఠతి ॥ ౫॥
 మృత్తికాయాం ఘటస్తన్తో పటః స్వర్ణేఽఙ్గులీయకమ్ ।
 ఇతి వైశేషికాః ప్రాహుస్తథా నైయాయికా అపి ॥ ౬॥
 రజః సత్త్వం తమశ్చేతి ప్రధానస్య గుణాస్త్రయః ।
 రజో రక్తం చలం తేషు సత్త్వం శుక్లం ప్రకాశకమ్ ॥ ౭॥
 తమః కృష్ణం చావరకం సృష్టిస్థిత్యుత్తమేతవః ।
 ఇతి సాంఖ్యాశ్చ భాషన్తే తేషాం దూషణ ఉచ్యతే ॥ ౮॥
 అఙ్కురాదిఫలన్తేషు కార్యేష్వస్థిత్యమిష్యతే ।
 కుత ఆగత్య సమ్బద్ధా వటబీజేషు తే కణాః ॥ ౯॥
 కారణానుగతం కార్యమితి సర్వైశ్చ సమ్మతమ్ ।
 తస్మాత్సత్తా స్ఫురతా చ సర్వత్రాప్యనువర్తతే ॥ ౧౦॥
 పుష్పే ఫలత్వమాపన్నే క్షీరే చ దధితాం గతే ।

విజాతీయాః ప్రతీయన్తే గుణా రూపరసాదయః ॥ ౧౧॥

కారణం కార్యమంశోఽశీ జాతివ్యక్తీ గుణీ గుణః ।

క్రియా క్రియావానిత్యాద్యాః ప్రకాశస్యైవ కల్పనాః ॥ ౧౨॥

చైతన్యం పరమాణూనాం ప్రధానస్యాపి నేష్యతే ।

జ్ఞానక్రియే జగత్కృప్తౌ దృశ్యేతే చేతనాశ్రయే ॥ ౧౩॥

కాలరూపక్రియాశక్త్యా క్షీరాత్పరిణమేద్దధి ।

జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయరూపం జ్ఞానశక్త్యా భవేజ్జగత్ ॥ ౧౪॥

జ్ఞానం ద్విధా వస్తుమాత్రద్యోతకం నిర్వికల్పకమ్ ।

సవికల్పస్తు సంజ్ఞాదిద్యోతకత్వాదనేకధా ॥ ౧౫॥

సంకల్పసంశయభ్రాన్తిస్మృతినాదృశ్యనిశ్చయాః ।

ఊహోఽనధ్యవసాయశ్చ తథాఽన్యేనుభవా అపి ॥ ౧౬॥

ప్రత్యక్షమేకం చార్వాకాః కణాదసుగతౌ పునః ।

అనుమానఞ్చ త చ్చాపి సాంఖ్యాః శబ్దం చ తే అపి ॥ ౧౭॥

న్యాయైకదర్శినోఽప్యవేముపమానం చ కే చన ।

అర్థాపత్త్యా సహైతాని చత్వార్యాహ ప్రభాకరః ॥ ౧౮॥

అభావషష్ఠాన్యేతాని భాట్టా వేదాన్తినస్తథా ।

సమ్భవైతిహ్యాయుక్తాని తాని పౌరాణికా జగుః ॥ ౧౯॥

ద్రవ్యం గుణస్తథా కర్మ సామన్యం చ విశేషకమ్ ।

సమవాయం చ కాణాదాః పదార్థాన్లట్పుచక్షతే ॥ ౨౦॥

నవ ద్రవ్యాణి భూతాని దిక్కాలాత్మమనాంసి చ ।

చతుర్వింశతిరేవ స్యుర్గుణాః శబ్దాదిపంచకమ్ ॥ ౨౧॥

పరిమాణం చ సజ్ఞ్యా చ ద్వా సంయోగవిభాగకౌ ।

స్వభావతః పృథక్త్వం చ గురుత్వం ద్రవతా పునః ॥ ౨౨॥

పరత్వం చాపరత్వం చ స్నేహః సంస్కార ఇత్యపి ।

ధీర్ద్వేషసఖదుఃఖేచ్ఛాధర్మాధర్మప్రయత్నకాః ॥ ౨౩॥

సంస్కారస్త్రివిధో వేగ ఇష్టాదేర్గతికారణమ్ ।

దృష్టశ్రుతానుభూతార్థస్మృతిహేతుశ్చ భావనా ॥ ౨౪॥

స్థితస్థాపకతా నామ పూర్వవత్ప్రతికారణమ్ ।
 ఆకృష్టశాఖాభూర్జాదౌ స్పష్టమేవోపలక్ష్యతే ॥ ౨౫॥
 ఉత్తేపణమవక్షేపో గమనం చ ప్రసారణమ్ ।
 ఆకుఞ్చనమితి ప్రాహుః కర్మ పఞ్చవిధం బుధాః ॥ ౨౬॥
 సామాన్యం ద్వివిధం ప్రోక్తం పరం చాపరమేవ చ ।
 పరం సత్తైవ సర్వత్ర తదనుసూతవర్తనమ్ ॥ ౨౭॥
 ద్రవ్యత్వం చ గుణత్వాద్యం సామాన్యమపరం తథా ।
 విశేషాః స్యురనన్తాస్తే వ్యావృత్తిజ్ఞానహేతవః ॥ ౨౮॥
 రూపస్యేవ ఘటే నిత్యః సమ్బంధః సమవాయకః ।
 కాలాకాశదిగాత్మానో నిత్యాశ్చ విభవశ్చ తే ॥ ౨౯॥
 చతుర్విధాః పరిచ్ఛిన్నా నిత్యాశ్చ పరమాణవః ।
 ఇతి వైశేషికమతే పదార్థాః షట్ ప్రకీర్తితాః ॥ ౩౦॥
 మాయా ప్రధానమవ్యక్తమవిద్యాఽజ్ఞానమక్షరమ్ ।
 అవ్యాకృతం చ ప్రకృతిః తమ ఇత్యభిధీయతే ॥ ౩౧॥
 మాయాయాం బ్రహ్మచైతన్యప్రతిబిమ్బానుషక్లతః ।
 మహత్కాలపుమాంసః స్యుః మహత్తత్త్వాదహంకృతిః ॥ ౩౨॥
 తామసాత్సురహజ్కారాత్థానిలాగ్న్యమ్బుభూమయః ।
 శబ్దః స్పర్శశ్చ రూపం చ రసో గంధోవ్యనుక్రమాత్ ॥ ౩౩॥
 ఇన్ద్రియాణాం చ విషయా భూతానామపి తే గుణాః ।
 దేవాః సదాశివశ్చేతో రుద్రో విష్ణుశ్చతుర్ముఖః ॥ ౩౪॥
 సాత్త్వికాత్స్వ్యాదహజ్కారాదస్తఃకరణధీన్ద్రియమ్ ।
 మనో బుద్ధిరహజ్కారశ్చిత్తం కరణమాన్తరమ్ ॥ ౩౫॥
 సంశయో నిశ్చయో గర్వః స్మరణం విషయా ఆమీ ।
 చన్ద్రః ప్రజాపతీ రుద్రః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి దేవతాః ॥ ౩౬॥
 శ్రోత్రం త్వక్పక్షు జిహ్వో పూణం జ్ఞానేన్ద్రియం విదుః ।
 దిగ్వాతసూర్యవరుణా నాసత్యో దేవతాః స్మృతాః ॥ ౩౭॥
 రాజసాత్సురహజ్కారాత్కర్మైన్ద్రియసమీరణాః ।

కర్మేన్ద్రియాణి వాక్పాణిః పాదః పాయురుపస్థకమ్ ॥ ౩౮ ॥

వచనాదానగమనవిసర్గానన్దసంజ్ఞకాః ।

విషయా దేవతాస్తేషాం వహ్నిన్ద్రోపేన్ద్రమృత్యుకాః ॥ ౩౯ ॥

ప్రాణోపానః సమానశ్చోదానవ్యానౌ చ వాయవః ।

భూతైస్తు పంచభిః ప్రాణైః చతుర్దశభిర్ద్రియైః ॥ ౪౦ ॥

చతుర్వింశతితత్త్వాని సాఙ్ఖ్యశాస్త్రవిదో విదుః ।

మహాన్కాలః ప్రధానం చ మాయావిద్యే చ పూరుషః ॥ ౪౧ ॥

ఇతి పౌరాణికాః ప్రాహుస్త్రింశత్తత్త్వాని త్రైః సహ ।

బిన్దూనాదా శక్తిశివౌ శాన్తాతీతో తతః పరమ్ ॥ ౪౨ ॥

షట్త్రింశత్తత్త్వమిత్సుక్తం శైవాగమవిశారదైః ।

సర్వే వికల్పాః ప్రాగాసన్ బీజేఽఙ్కుర ఇవాత్మని ॥ ౪౩ ॥

ఇచ్ఛాఙ్గానక్రియారూపమాయయా తే విజృంభితాః ।

ఇచ్ఛాఙ్గానక్రియాపూర్వా యస్మాత్సర్వాః ప్రవృత్తయః ॥ ౪౪ ॥

సర్వేఽపి జన్తవన్తస్మాదీశ్వరా ఇతి నిశ్చితాః ।

బీజాద్వృక్షన్తరోబీజం పారమృద్యేణ జాయతే ॥ ౪౫ ॥

ఇతిశక్కానివృత్త్యర్థం యోగీద్వష్టాన్తకీర్తనమ్ ।

విశ్వామిత్రాదయః పూర్వే పరిపక్వసమాధయః ॥ ౪౬ ॥

ఉపాదానోపకరణప్రయోజనవివారితాః ।

స్వేచ్ఛయా సస్పృజః సర్గం సర్వభోగోపబృంహితమ్ ॥ ౪౭ ॥

ఈశ్వరోఽనన్తశక్తిత్వాత్స్వత్స్రోఽన్యానపేక్షకః ।

స్వేచ్ఛామాత్రేణ సకలం సృజత్యవతి హన్తి చ ॥ ౪౮ ॥

న కారకాణాం వ్యాపారాత్కర్తా స్యాన్నిత్య ఈశ్వరః ।

నాపి ప్రమాణవ్యాపరాత్ జ్ఞాతాఽసౌ స్వప్రకాశకః ॥ ౪౯ ॥

జ్ఞాతృత్వమపి కర్తృత్వం స్యాత్స్వాత్మత్వస్య కేవలమ్ ।

యా చేచ్ఛాశక్తివైచిత్రీ సాఽస్య స్వచ్ఛన్దకారితా ॥ ౫౦ ॥

యయా కర్తుం న వా కర్తుమన్యథా కర్తుమర్హతి ।

స్వత్ప్రామీశ్వరేచ్ఛాం కే పరిచ్ఛేతుమిహేశతే ॥ ౫౧ ॥

శ్రుతిశ్చ సోఽకామయతేతీచ్ఛయా సృష్టిమీశితుః ।
 తస్మాదాత్మన ఆకాశః సమ్భూత ఇతి చాబ్రవీత్ ॥ ౫౨ ॥
 నిమిత్తమాత్రం చేదస్య జగతః పరమేశ్వరః ।
 వికారీత్వం వినాశిత్వం భవేదస్య కులాలవత్ ॥ ౫౩ ॥
 బుద్ధ్యాదయో నవ గుణాః నిత్యా ఏవేశ్వరస్య చేత్ ।
 నిత్యేచ్ఛాచ్ఛాన్ జగత్సృష్టౌ ప్రవతేతైవ సర్వదా ॥ ౫౪ ॥
 ప్రవృత్త్యుపరమాభావాత్సంసారో నైవ నశ్యతి ।
 మోక్షోపదేశో వ్యర్థః స్యాదాగమోఽపి నిరర్థకః ॥ ౫౫ ॥
 తస్మాన్మాయావిలాసోఽయం జగత్కర్తృత్వమీశితుః ।
 బంధమోక్షోపదేశాదివ్యవహారోఽపి మాయయా ॥ ౫౬ ॥
 ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
 ప్రబంధే మానసోల్లాసే ద్వితీయోల్లాససంగ్రహః ॥ ౫౭ ॥
 యస్యైవ స్ఫురణం సదాత్మకమసత్కల్పార్థగం భాసతే
 సాక్షాత్తత్వమసీతి వేదవచసా యో బోధయత్యాశ్రితాన్ ।
 యత్యాక్షాత్కరణాదభవేన్నపునరావృత్తిర్భవామ్భానిధౌ
 తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౩ ॥
 సత్తాస్ఫురతే భావేషు కుత ఆగత్య సజ్గతే ।
 బింబాదిదర్పణన్యాయాదిత్థం పృచ్ఛన్ ప్రబోధ్యతే ॥ ౧ ॥
 అసత్కల్పేషు భావేషు జడేషు క్షణనాశిషు ।
 అస్తిత్వం చ ప్రకాశత్వం నిత్యాత్సంక్రామతీశ్వరాత్ ॥ ౨ ॥
 ఆత్మసత్తైవ సత్తైషాం భావానాం న తతోఽధికా ।
 తథైవ స్ఫురణం చైషాం నాత్మస్ఫురణతోఽధికమ్ ॥ ౩ ॥
 జ్ఞానాని బహురూపాణి తేషం చ విషయా ఆపి ।
 అహంకారేఽనుషజ్యన్తే నూత్రే మణిగణా ఇవ ॥ ౪ ॥
 ప్రకాశాభిన్నమేవైతద్విత్వం సర్వస్య భాసతే ।
 లహరీబుద్బుదాదీనాం సలిలాన్న పృథక్స్థితిః ॥ ౫ ॥
 జానామిత్యేవ యజ్ఞానం భావానావిశ్య వర్తతే ।

జ్ఞాతం మయేతి తత్పశ్చాద్విశ్రామ్యత్యన్తరాత్మాని ॥ ౬ ॥
 ఘటాదికాని కార్యాణి విశ్రామ్యన్తి మృదాదిషు ।
 విశ్వం ప్రకాశాభిన్నత్వాద్విశ్రామ్యేత్పరమేశ్వరే ॥ ౭ ॥
 స్వగతేనైవ కాళిమ్నా దర్పణం మలినం యథా ॥
 అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యన్తి జన్తవః ॥ ౮ ॥
 ఘటాకాశో మహాకాశో ఘటోపాధికృతో యథా ।
 దేహోపాధికృతో భేదో జీవాత్పరమాత్మనోః ॥ ౯ ॥
 తత్త్వమస్యాదివాక్యైస్తు తయోరైక్యం ప్రదర్శ్యతే ।
 సోయం పురుష ఇత్యుక్తే పుమానేకో హి దృశ్యతే ॥ ౧౦ ॥
 యజ్జగత్కారణం తత్త్వం తత్పదార్థః స ఉచ్యతే ।
 దేహాదిభిః పరిచ్ఛిన్నో జీవస్తు త్వంపదాభిధః ॥ ౧౧ ॥
 తద్దేశకాలావస్థాదౌ దృష్టః స ఇతి కథ్యతే ।
 తథైతద్దేశకాలాదౌ దృష్టోఽయమితి కీర్త్యతే ॥ ౧౨ ॥
 ముఖ్యం తదేతద్వైశిష్ట్యం విసృజ్య పదయోర్ద్వయోః ।
 పుమాత్మం లక్షయత్యేకం యథా సోయం పుమాన్వచః ॥ ౧౩ ॥
 ప్రత్యక్షం చ పరాత్త్వం చ త్యక్త్వా తత్త్వమసీతి వాక్ ।
 తథైవ లక్షయత్యేకం జీవాత్మపరమాత్మనోః ॥ ౧౪ ॥
 సామానాధికరణాఖ్యః సమృద్ధః పదయోరిహ ।
 విశేషణవిశేష్యత్వం సమృద్ధః స్యాత్పదార్థయోః ॥ ౧౫ ॥
 లక్ష్యలక్షణసంయోగాద్వాక్యమైక్యం చ బోధయేత్ ।
 గణ్ఠాయాం ఘోష ఇతివన్న జహల్లక్షణా భవేత్ ॥ ౧౬ ॥
 నాజహల్లక్షణాఽపి స్యాచ్ఛేష్టోధావతివాక్యవత్ ।
 తత్త్వమస్యాదివాక్యానాం లక్షణా భాగలక్షణా ॥ ౧౭ ॥
 సోఽయం పురుష ఇత్యాదివాక్యానామివ కీర్తితా ।
 భిన్నవృత్తినిమిత్తానాం శబ్దానామేకవస్తుని ॥ ౧౮ ॥
 ప్రవృత్తిస్తు సమానాధికరణత్వమిహోచ్యతే ।
 పరస్యాంశో వికారో వా జీవో వాక్యేన నోచ్యతే ॥ ౧౯ ॥

జీవాత్మనా ప్రవిష్టత్వాత్స్వమాయాస్పృష్టమూర్తిషు ।
 నిరంశో నిర్వికారోఽసౌ శ్రుత్యా యుక్త్యా చ గమ్యతే ॥ ౨౦॥
 ఘటాకాశో వికరో వా నాంశో వా వియతో యథా ।
 త్వమిన్ద్రోసీతివద్వాక్యం న ఖలు స్తుతితత్పరమ్ ॥ ౨౧॥
 న సాదృశ్యపరం వాక్యమగ్నిర్మాణవకాదివత్ ।
 న కార్యకారణత్వస్య సాధనం మృద్ధటాదివత్ ॥ ౨౨॥
 న జాతి వ్యక్తిగమకం గౌః ఖణ్ణ ఇతివద్వచః ।
 గుణగుణ్యాత్మకం వాక్యం వైతన్నీలోత్పలాదివత్ ॥ ౨౩॥
 నోపాసనాపరం వాక్యం ప్రతిమాస్వీశబుద్ధివత్ ।
 న వౌపచారికం వాక్యం రాజవద్రాజపూరుషే ॥ ౨౪॥
 జీవాత్మనా ప్రవిష్టోఽసౌపీశ్వరః శ్రూయతే యతః ।
 దేహేంద్రియమనోబుద్ధిప్రాణాహఙ్కారసంహతౌ ॥ ౨౫॥
 ఆత్మసంజ్కలనాదజ్ఞైరాత్మత్వం ప్రతిపాద్యతే ।
 వహ్నిధీః కాష్ఠలోహాదౌ వహ్నిసంజ్కలనాదివ ॥ ౨౬॥
 దేహమన్నమయం కోశమావిశ్వాత్మా ప్రకాశతే ।
 స్థూలో బాలః కృశః కృష్ణో వర్ణాశ్రమవికల్పవాన్ ॥ ౨౭॥
 ప్రాణకోశేఽపి జీవామి క్షుధితోఽస్మి పిపాసితః ।
 సంశితో నిశ్చితో మన్యే ఇతి కోశే మనోమయే ॥ ౨౮॥
 విజ్ఞానమయకోశస్థో విజానామీతి తిష్ఠతి ।
 ఆనందమయకోశాభ్యే త్వహఙ్కారే పురాకృతైః ॥ ౨౯॥
 పుణ్యైరుపాసనాభిశ్చ సుఖితోఽస్మీతి మోదతే ।
 ఏవం కంచుకీతః కోశైః కంచుకైరివ పఞ్చాభిః ॥ ౩౦॥
 పరిచ్ఛిన్న ఇవాభాతి వ్యాప్తోఽపి పరమేశ్వరః ।
 యథా సలిలమావిశ్య బహుధా భాతి భస్కరః ॥ ౩౧॥
 తథా శరీరాణ్యావిశ్య బహుధా స్ఫురతీశ్వరః ।
 కారణత్వం చ కార్యత్వం తటస్థం లక్షణం తయోః ॥ ౩౨॥
 శాఖాయాం చన్ద్ర ఇతివన్నైవ ముఖ్యమిదం మతమ్ ।

మహాప్రకాశ ఇత్యుక్తం స్వరూపం చన్ద్రలక్షణమ్ ॥ 33॥

సచ్చిదానందరూపత్వం స్వరూపం లక్షణం తయోః ।

ఏకలక్షణయోరైక్యం వాక్యేన ప్రతిపాద్యతే ॥ 3౪॥

తస్మాదేకప్రకాశత్వం సర్వాత్మత్వమితి స్థితమ్ ।

దేవతిర్యజ్ఞునుష్యాణాం ప్రకాశాన్న పృథక్స్థితిః ॥ 3౫॥

జీవః ప్రకాశాభిన్నత్వాత్సర్వాత్మేత్యభిధీయతే ।

ఏవం ప్రకాశరూపత్వపరిజ్ఞానే దృఢీకృతే ॥ 3౬॥

పునరావృత్తిరహితం కైవల్యం పదమశ్నుతే ।

సకృత్ప్రసక్తమాత్రోఽపి సర్వాత్మత్వ యదృచ్ఛయా ॥ 3౭॥

సర్వపాపవినిర్ముక్తః శివలోకే మహీయతే ।

సర్వాత్మభావనా యస్య పరిపక్వా మహాత్మనః ।

సంసారతారకః సాక్షాత్స ఏవ పరమేశ్వరః ॥ 3౮॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।

ప్రబంధే మానసోల్లాసే తృతీయోల్లాససంగ్రహః ॥ 3౯॥

నానాచ్ఛిద్రఘటోదరస్థితమహాదీపప్రభాభాస్వరం

జ్ఞానం యస్య తు చక్షురాదికరణద్వారా బహిఃస్పృశ్యతే ।

జానామీతి తమేవ భాన్తమనుభాత్సేతత్సమస్తం జగత్

తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౪॥

స్వతః సన్తః ప్రకాశస్తే భావా ఘటపటాదయః ।

నేశ్వరస్య సమావేశాదిత్యసోత్తరముచ్యతే ॥ ౧॥

అహమిత్యనుసన్ధాతా జానామీతి న చేత్సురేత్ ।

కస్య కో వా ప్రకాశేత జగచ్చ స్యాత్సుషుప్తవత్ ॥ ౨॥

ప్రాగూర్ధ్వం చాసతాం సత్త్వం వర్తమానేఽపి న స్వతః ।

తస్మాదీశే స్థితం సత్త్వం ప్రాగూర్ధ్వత్వవివర్జితే ॥ 3॥

స్వయమేవ ప్రకాశేరన్ జడా యది వినేశ్వరమ్ ।

సర్వం సర్వస్య భాసేత న వా భాసేత కిచ్ఛన ॥ ౪॥

తస్మాత్సర్వజ్ఞమజ్ఞం వా జగత్స్యాదేకరూపకమ్ ।

తుల్యే స్వయంప్రకాశత్వే జడచేతనయోర్మిథః ॥ ౫॥

తుల్యమేవ ప్రసజ్యేరన్ గ్రాహ్యగ్రాహకతాదయః ।
 ఇన్ద్రియాణామనియమాచ్ఛాక్షుషా స్యూ రసాదయః ॥ ౬ ॥
 మలినామలినాదర్కపశ్చాత్ప్రాగ్భాగతుల్యయోః ।
 క్రియాశక్తిజ్ఞానశక్త్యైరస్తఃకరణభాగయోః ॥ ౭ ॥
 ప్రతిబిమ్బే స్ఫురన్నీశః కర్తా జ్ఞాతేతి కథ్యతే ।
 బుద్ధిః సత్త్వగుణోక్తర్షాన్నిర్మలో దర్పణో యథా ॥ ౮ ॥
 గృహ్లాతి విషయచ్ఛాయామాత్మచ్ఛాయానుభావతః ।
 అస్తఃకరణసమ్బంధాన్నిఖిలానీన్ద్రియాణ్యపి ॥ ౯ ॥
 రథాఙ్గనేమివలయే కీలితా ఇవ కీలకాః ।
 నాడ్యోఽస్తఃకరణే స్యూతా జలసంస్యూతసూత్రవత్ ॥ ౧౦ ॥
 తాభిస్తు గోళకాంతాభిః ప్రసర్పన్తి స్ఫులిఙ్గవత్ ।
 కరణాని సమస్తాని యథాస్వం విషయం ప్రతి ॥ ౧౧ ॥
 దేహస్య మధ్యమం స్థానం మూలాధార ఇతీర్యతే ।
 గుదాత్తు ద్వ్యంజులాదూర్ధ్వం మేథ్రాత్తు ద్వ్యంజులాదధః ॥ ౧౨ ॥
 త్రికోణోఽథోముఖాగ్రశ్చ కన్యకాయోనిసన్నిభః ।
 యత్ర కుణ్డలిసీ నామ పరాశక్తిః ప్రతిష్ఠితా ॥ ౧౩ ॥
 ప్రాణాగ్నిబిన్దనాదానాం సవిత్రి సా సరస్వతీ ।
 మూలాధారాగ్రకోణస్థా సుషుమ్నా బ్రహ్మరస్మగ్గా ॥ ౧౪ ॥
 మూలేఽర్కచ్ఛిన్నవంశాభా షడాధారసమన్వితా ।
 తత్పార్శ్వకోణయోర్జాతే ద్వే ఇడాపిఙ్గలే స్థితే ॥ ౧౫ ॥
 నాడీచక్రమితి ప్రాహుః తస్మాన్నాడ్యః సముద్గతాః ।
 గాఢారీ హస్తజిహ్వో చ నయనాస్తం ప్రధావతః ॥ ౧౬ ॥
 నాడీచక్రేణ సంస్యూతే నాసికాస్తముభే గతే ।
 నాభిమణ్డలమాశ్రిత్య కుక్కుటాణ్డమివ స్థితమ్ ॥ ౧౭ ॥
 నాడీచక్రమితి ప్రాహుస్తస్మాన్నాడ్యః సముద్గతాః ।
 పూషా చాలామ్బుషా నాడీ కర్ణద్వయముపాశ్రితే ।
 నాడీ శుక్లాహ్వాయా తస్మాద్ భ్రూమధ్యముపసర్పతి ॥ ౧౮ ॥

సరస్వత్యాహ్వాయా నాడీ జిహ్వోస్తా వాక్ప్రసారిణీ ।
 నాడీ విశ్వాదరీ నామ భుక్త్యైఽన్నం సా చతుర్విధమ్ ॥ ౧౯ ॥
 పీత్వా పయస్వినీ తోయం కణ్ఠస్థా కురుతే క్షుతమ్ ।
 నాడీచక్రాత్సముద్భూతా నాడ్యస్త్రస్తస్వధోముఖాః ॥ ౨౦ ॥
 రాకా శుక్లం సినీవాలీ మూత్రం ముఞ్చేత్కుహుర్మలమ్ ।
 భుక్తాన్నరసమాదాయ శశ్ఠినీ ధమనీ పునః ॥ ౨౧ ॥
 కపాలకుహరం గత్వా మూర్ధ్ని సఞ్చీనుతే సుధామ్ ।
 శతం చైకా చ నాడ్యః స్యుస్తాసామేకా శిరోగతా ॥ ౨౨ ॥
 తయోర్ధ్వమాయస్మక్తః స్యాదితి వేదాన్తశాసనమ్ ।
 యదా బుద్ధిగతైః పుణ్యైః ప్రేరితేన్ద్రియమార్గతః ॥ ౨౩ ॥
 శబ్దాదీన్ విషయాన్ భుక్త్యై తదా జాగరితం భవేత్ ।
 సంహృతేష్విన్ద్రియేష్వేషు జాగ్రత్సంస్కారజాన్పుమాన్ ॥ ౨౪ ॥
 మానసాన్విషయాన్భుక్త్యై స్వప్నావస్థా తదా భవేత్ ।
 మనసోప్యవసంహారః సుషుప్తిరితి కథ్యతే ॥ ౨౫ ॥
 తత్ర మాయాసమాచ్ఛన్నః సన్మాత్రో వర్తతే పుమాన్ ।
 మూఢో జిఙ్గోఽఙ్ఘ ఇత్యేవం మాయావేశాత్ప్రకాశతే ॥ ౨౬ ॥
 సుఖమస్వాప్నమిత్యేవం ప్రబోధసమయే పుమాన్ ।
 సచ్ఛిదానన్దరూపః సన్ సమ్యగేవ ప్రకాశతే ॥ ౨౭ ॥
 ఇత్థం జగత్సమావిశ్య భాసమానే మహేశ్వరే ।
 సూర్యాదయోఽపి భాసన్తే కిముతాన్యే ఘటాదయః ॥ ౨౮ ॥
 తస్మాత్సత్తా స్ఫురత్తా చ భావానామీశ్వరాశ్రయాత్ ।
 సత్యం జ్ఞానమనన్తం చ శ్రుత్యా బ్రహ్మోపదిశ్యతే ॥ ౨౯ ॥
 జాగ్రత్స్వప్నోద్భవం సర్వమసత్యం జడమన్ధవత్ ।
 ఈశ్వరశ్చాహమిత్యేవం భాసతే సర్వజన్తుషు ॥ ౩౦ ॥
 నిర్వికల్పశ్చ శుద్ధశ్చ మలినశ్చేత్యహం త్రిధా ।
 నిర్వికల్పం పరం బ్రహ్మ నిర్ధూతాఖిలకల్పనమ్ ॥ ౩౧ ॥
 ధూల్యన్ధకారధూమాభ్రనిర్ముక్తగగనోపమమ్ ।

వివేకసమయే శుద్ధం దేహాదీనాం వ్యపోహనాత్ || 32||

యథాఽన్తరిక్షం సంక్షిప్తం నక్షత్రైః కింఞ్చిదీక్ష్యతే |
దేహేన్ద్రియాదిసంసర్గాన్మలినం కలుషీకృతమ్ || 33||

యథాఽఽకాశం తమోరూఢం స్ఫురత్యనవకాశవత్ |
అహమిత్యైశ్వరం భావం యదా జీవః ప్రబుధ్యతే || 34||

సర్వజ్ఞః సర్వకర్తా చ తదా జీవో భవిష్యతి |
మాయయాధికసమ్మాఢో విద్యయేశః ప్రకాశతే || 35||

నిర్వికల్పానుసన్ధానే సమ్యగాత్మా ప్రకాశతే |
అవిద్యాఖ్యతిరోధానవ్యపాయే పరమేశ్వరః |
దక్షిణామూర్తిరూపోసా స్వయమేవ ప్రకాశతే || 36||

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే |
ప్రబంధే మానసోల్లాసే చతుర్థోల్లాససంగ్రహః || 37||

దేహం ప్రాణమపీన్ద్రియాణ్యపి చలాం బుద్ధిం చ శూన్యం విదుః
స్త్రీబాలాన్ధజడోపమాస్తవహమితి బ్రాన్తా భృశం వాదినః |
మాయాశక్తివిలాసకల్పితమహావ్యామోహసంహరిణే
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే || 38||

ప్రమాణమేకం ప్రత్యక్షం తత్త్వం భూతచతుష్టయమ్ |
మోక్షశ్చ మరణాన్నాన్యః కామార్థౌ పురుషార్థకౌ || 39||

న హి ఖలీశ్వరః కర్తా పరలోకకథా వృథా |
దేహం వినాఽస్తి చేదాత్మా కుమ్భవద్భృత్యతాం పురః || 40||

హ్రస్వో దీర్ఘో యువా బాల ఇతి దేహో హి దృశ్యతే |
అస్తి జాతః పరిణతో వృద్ధః క్షీణో జరన్మృతః || 41||

ఇత్యేవముక్తాః షడ్భావవికారా దేహసంశ్రయాః |
వర్ణాశ్రమవిభాగశ్చ దేహేష్యేవ ప్రతిష్ఠితః || 42||

జాతకర్మాదిసంస్కారో దేహస్యైవ విధీయతే |
శతం జీవేతి దేహస్య ప్రయుజ్ఞన్త్యాశిషం శుభామ్ || 43||

ఇతి ప్రపంచం చార్వాకో వంచయత్యల్పచేతనః |
కేచిచ్ఛసిమి జీవామి క్షుధితోఽస్మి పిపాసితః || 44||

ఇత్యాదిప్రత్యయబలాత్త్వాణమాత్మేతి మన్వతే ।
 కేచిచ్ఛుణోమి పశ్యామి జిహ్రూమ్యా స్వాదయామ్యహమ్ ॥ ౭॥
 ఇతీన్ద్రియాణామాత్మత్వం ప్రతియన్తి తతోధికమ్ ।
 జానామిప్రత్యయబలాద్బుద్ధిరిత్యపరే జగుః ॥ ౮॥
 మాయావ్యామూఢచిత్తానాం తేషాం దూషణముచ్యతే ।
 దేహదీనాం జడార్థానాం పాషాణవదనాత్మనామ్ ॥ ౯॥
 కథం భవేదహమ్భావః సమావేశం వినేశితుః ।
 దేహస్తావదయం నాత్మా దృశ్యత్వావృ జడత్వతః ॥ ౧౦॥
 రూపాదిమత్త్వాత్సాంశత్వాద్భౌతికత్వాచ్ఛ కుమ్భవత్ ॥
 మూర్ఛస్థిమఘ్నీమరణేశ్వపి దేహః ప్రతీయతే ॥ ౧౧॥
 దేహాదివ్యతిరిక్తత్వాత్తదాఽఽత్మా న ప్రకాశతే ।
 యథా జగత్ప్రవృత్తీనామాదికారణమంశుమాన్ ॥ ౧౨॥
 పుమాంస్తథైవ దేహాదిప్రవృత్తౌ కారణం పరమ్ ।
 మమ దేహోయమిత్యేవం స్త్రీబాలాన్ధాశ్చ మన్వతే ॥ ౧౩॥
 దేహోహమితి నావైతి కదాచిదపి కశ్చన ।
 ఇన్ద్రియాణ్యపి నాత్మానః కరణత్వాత్ప్రదీపవత్ ॥ ౧౪॥
 వీణాదివాద్యవచ్ఛ్రోత్రం శబ్దగ్రహణసాధనమ్ ।
 చక్షుస్తేజస్త్రితయవద్రూపగ్రహణసాధనమ్ ॥ ౧౫॥
 గన్ధస్య గ్రాహకం పూణం పుష్పసమ్ముటకాదివత్ ।
 రసస్య గ్రాహికా జిహ్వో దధిక్షౌద్రఘృతాదివత్ ॥ ౧౬॥
 ఇన్ద్రియాణి న మే సన్తి మూకోన్ధో బధిరోస్మ్యహమ్ ।
 ఇత్యాహురిన్ద్రియైర్హీనా జనాః కిం తే నిరాత్మకాః ॥ ౧౭॥
 ప్రాణోప్యాత్మా న భవతి జ్ఞానాభావాత్సుషుప్తిషు ।
 జాగ్రత్స్వప్నోపభోగోత్థశ్రమవిచ్ఛిత్తిహేతవే ॥ ౧౮॥
 సుషుప్తిం పురుషే ప్రాప్తే శరీరమభిరక్షితుమ్ ।
 శేషకర్మోభోగార్థం ప్రాణశ్చరతి కేవలమ్ ॥ ౧౯॥

ప్రాణస్య తత్రాచైతన్యం కరణోపరమే యది ।
 ప్రాణే వ్యాప్రియమాణే తు కరణోపరమః కథమ్ ॥ ౨౦॥
 సమ్రాజి హి రణోద్యుక్తే విరమన్ని న సైనికాః ।
 తస్మాన్న కరణస్వామీ ప్రాణో భవతుమర్హతి ॥ ౨౧॥
 మనసః ప్రేరకే పుంసి విరతే విరమన్యతః ।
 కరణాని సమస్తాని తేషాం స్వామీ తతః పుమాన్ ॥ ౨౨॥
 బుద్ధిస్తు క్షణికా వేద్యా గమాగమసమన్వితా ।
 ఆత్మనః ప్రతిబిమ్బేన భాసితా భాసయేజ్జగత్ ॥ ౨౩॥
 ఆత్మన్యతృద్యతే బుద్ధిరాత్మన్యేవ ప్రలీయతే ।
 ప్రాగూర్ధ్వం చాసతీ బుద్ధిః స్వయమేవ న సిధ్యతి ॥ ౨౪॥
 జ్ఞానాచ్ఛేత్పూర్వపూర్వస్మాదుత్తరోత్తరసమ్భవః ।
 యుగపద్భవబుద్ధిత్వం ప్రసజ్యేత క్షణే క్షణే ॥ ౨౫॥
 బుద్ధ్యన్తరం న జనయేన్నాశోత్తమసత్త్వతః ।
 ఏషాం సజ్ఞాత ఆత్మా చేదేకదేశే పృథక్కృతే ॥ ౨౬॥
 న చైతన్యం ప్రసజ్యేత సజ్ఞాతాభావతస్తదా ।
 భిన్నద్గుర్గత్యభిప్రాయే బహుచేతనపుణ్ణోతమ్ ॥ ౨౭॥
 సద్యో భిన్నం భవేదేతన్నిష్క్రియం వా భవిష్యతి ।
 దేహస్యాన్తర్గతోప్యాత్మా వ్యాప్త ఏవేతి బుద్ధ్యతే ॥ ౨౮॥
 అణుప్రమాణశ్చేదేష వ్యాప్నుయాన్నాఖిలం వపుః ।
 దేహప్రమాణశ్చేన్న స్యాద్బాలస్య స్థవిరాదితా ॥ ౨౯॥
 దేహవత్పరిణామీ చేత్తద్వదేవ వినజ్ఞ్యతి ।
 కర్మణాం పరిణామేన క్రిమిహస్త్యాదిమూర్తిషు ॥ ౩౦॥
 వ్యాప్తత్వాత్ప్రవిశత్యాత్మా ఘటాదిష్వన్తరిక్షవత్ ।
 పరమాణుప్రమాణేఽపి మనసి ప్రతిభాసతే ॥ ౩౧॥
 స్వప్నో చరాచరం విశ్వమాత్మన్యేవ ప్రతిష్ఠితమ్ ।
 దేహాదిష్వహమిత్యేవం భ్రమః సంసారహేతుకః ॥ ౩౨॥
 అన్తః ప్రవిష్టః శాస్త్రేతి మోక్షాయోపాదిశచ్ఛుతిః ।

ఏవమేషా మహామాయా వాదినామపి మోహినీ || 33||

యస్మాత్పాక్షాత్కృతే సద్యో లీయతే చ సదాశివే |
దేహేన్ద్రియాసుహీనాయ మానదూరస్వరూపిణే |
జ్ఞానానన్దస్వరూపాయ దక్షిణామూర్తయే నమః || 34||

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థ ప్రతిపాదకే |
ప్రబంధే మానసోల్లాసే పంచమోల్లాససంకల్పః || 35||
రాహుగ్రస్తదివాకరేన్ద్రుసదృశో మాయాసమాచ్ఛాదనాత్
సన్మాత్రః కరణోపసంహరణతో యోఽభూతుషుప్తః పుమాన్ |
ప్రాగస్వాప్నమితి ప్రబోధసమయే యః ప్రత్యభిజ్ఞాయతే
తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే || ౬||

స్వప్నే విశ్వం యథాఽన్తస్థం జాగ్రత్యపి తథేతి చేత్ |
సుషుప్తౌ కస్య కిం భాతి కః స్థాయీ తత్ర చేతనః || ౧||

సర్వం చ క్షణికం శూన్యం సర్వమేవ స్వలక్షణమ్ |
సంజ్ఞాతః పరమాణూనాం మహ్యమృద్ధిన్నసమీరణాః || ౨||

మనుష్యాదిశరీరాణి స్కన్ధపంచకసంహతిః |
స్కన్ధాశ్చ రూపవిజ్ఞానసంజ్ఞాసంకారవేదనాః || 3||

రూప్యన్త ఇతి రూపాణి విషయాశ్చేన్ద్రియాణ్యపి |
విషయేన్ద్రియయోర్జ్ఞానం విజ్ఞానస్కన్ధ ఉచ్యతే || 4||

సంజ్ఞాగుణక్రియాజాతివిశిష్టప్రత్యయాత్మికా |
పంచుధా కల్పనా ప్రోక్తా సంజ్ఞాస్కన్ధస్య సౌగతైః || 5||

గవాం గౌరితి సంజ్ఞోక్తా జాతిర్గోత్వం తు గోగతమ్ |
గుణాః శుక్లాదయస్తస్య గచ్ఛత్యాద్యాస్తథా || ౬||

శృంగీ చతుష్పాల్లజ్ఞాలీ విశిష్టప్రత్యయో హ్యసౌ |
ఏవం పంచువిధా క్లుప్తః సంజ్ఞాస్కన్ధ ఇతీర్యతే || ౭||

రాగాద్యాః పుణ్యపాపే చ సంస్కారస్కన్ధ ఉచ్యతే |
సుఖం దుఃఖం చ మోక్షశ్చ స్కన్ధః స్యాద్వేదనాహ్వయః || ౮||

పంచుభ్య ఏవ స్కన్ధేభ్యో నాన్య ఆత్మాన్తి కశ్చన |
న కశ్చదీశ్వరః కర్తా స్వగతాతిశయం జగత్ || ౯||

స్కన్ధేభ్యః పరమాణుభ్యః క్షణికేభ్యోఽభిజాయతే |
 పూర్వపూర్వక్షణాదేవ క్షణః స్యాదుత్తరోత్తరః || ౧౦||
 పూర్వస్మాదేవ హి జ్ఞానాజ్ఞాయతే జ్ఞానముత్తరమ్ |
 స ఏవాయమితి జ్ఞానం సేయం జ్ఞానేవ విభ్రమః || ౧౧||
 అస్తి భాతీతిథీభ్రాన్తైరాత్మానాత్మసు కల్ప్యతే |
 హానోపాదానరాహిత్యాదాకాశః కిం ప్రకాశతే || ౧౨||
 ఇత్యేవం బౌద్ధసిద్ధాన్తీ భాషమాణో నిషిద్ధ్యతే |
 శూన్యం చేజ్జగతో హేతుః జగదేవ న సిద్ధ్యతి || ౧౩||
 ఘటః శూన్యః పటః శూన్యః ఇతి కైః ప్రతిపాద్యతే |
 నైవ భానేత శూన్యం చేజ్జగన్నరవిషాణవత్ || ౧౪||
 వస్త్యర్థీ కిముపాదద్యాద్భార్యః కిం పరిత్యజేత్ |
 కో విదధ్యాన్నిషిద్ధ్యేద్వా శూన్యత్యావత్స్వస్య చాత్మనః || ౧౫||
 అవసీదేన్నీరాకూతం తస్మాత్సర్వమిదం జగత్ |
 స్కన్ధానాం పరమాణూనాం న సజ్ఞాతయితాస్తి చేత్ || ౧౬||
 సజ్ఞాతో న వినా హేతుం జడా ఘటపటాదయః |
 మహానుభావో భూయాసమితి భ్రాన్తశ్చ మన్యతే || ౧౭||
 ఆత్మాపలాపకో బౌద్ధః కిమర్థం చరతి వ్రతమ్ |
 ప్రత్యభిజ్ఞా యది భ్రాన్తిః భోజనాది కథం భవేత్ || ౧౮||
 ఇష్టసాధనమేవైతదన్నం గతదినాన్నవత్ |
 ఇతి నిశ్చిత్స్య బాలోఽపి భోజనాదౌ ప్రవర్తతే || ౧౯||
 అవకాశప్రదాత్పత్వమాకాశార్థక్రియా యథా |
 తథైవార్థక్రియా పుంసః కర్తుత్వజ్ఞాత్పతాదికా || ౨౦||
 సుషుప్తినమయేప్యాత్మా సత్యజ్ఞానసుఖాత్మకః |
 సుఖమస్వాప్నమిత్యేవం ప్రత్యభిజ్ఞాయతే యతః || ౨౧||
 ప్రత్యభిజ్ఞాయత ఇతి ప్రయోగః కర్మకర్తరి |
 ఆత్మా స్వయంప్రకాశత్వాజ్ఞానాత్మాత్మానమాత్మనా || ౨౨||

సుషుప్తౌ మాయయా మూఢః జడోన్ధ ఇతి లక్ష్యతే ।
 అప్రకాశతయా భాతి స్వప్రకాశతయాపి చ ॥ ౨౩॥
 జడాత్మని చ దేహదౌ సాక్షాదీశో వివిచ్యతే ।
 ఏషైవ మోహినీ నామ మాయాశక్తిర్మహేశితుః ॥ ౨౪॥
 మోహోపోహః ప్రమాతృణాం మోక్ష ఇత్యుభిధీయతే ।
 అపస్థాత్రయనిర్ముక్తో దోషదిభిరనావిలః ॥ ౨౫॥
 ఇషీక ఇవ సన్మాత్రో న్యగ్రోధకణికోపమః ।
 బాహ్యోబాహ్యదళోన్ముక్తకదళీకన్దసన్నిభః ॥ ౨౬॥
 నిరంశో నిర్వికారశ్చ నిరాభాసో నిరజ్ఞానః ।
 పురుషః కేవలః పూర్ణః ప్రోచ్యతే పరమేశ్వరః ॥ ౨౭॥
 వాచో యత్ర నివర్తన్తే మనో యత్ర విలీయతే ।
 ఏకీభవన్తి యత్రైవ భూతాని భువనాని చ ॥ ౨౮॥
 సమస్తాని చ తత్త్వాని సముద్రే సిన్ధవో యథా ।
 కః శోకస్తత్ర కో మోహ ఏకత్వమనుపశ్యతః ॥ ౨౯॥
 వాచ్యవాచకరూపత్వాత్సవికల్పోఽపి సన్నయమ్ ।
 దేహదీనాం వ్యపోహేన సమ్భవేన్నిర్వికల్పకమ్ ॥ ౩౦॥
 అసన్నేవ భవేద్విద్వానసదబ్రుహ్మాతి వేద చేత్ ।
 అస్తి బ్రహ్మాతి చేద్వేద సన్తేమేనం తతో విదుః ॥ ౩౧॥
 ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
 ప్రబన్ధే మానసోల్లాసే షష్ఠోల్లాసస్య సర్గహః ॥ ౩౨॥
 బాల్యాదిష్యపి జాగ్రదాదిషు తథా సర్వాస్యవస్థాస్యపి
 వ్యావృత్తాస్యనువర్తమానమహమిత్యన్తః స్ఫురన్తం సదా ।
 స్వాత్మానం ప్రకటీకరోతి భజతాం యో ముద్రయా భద్రయా
 తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౩౩॥
 ప్రత్యుభిజ్ఞాబలాదాత్మా స్థాయీ నిర్ధార్యతే యది ।
 కా నామ ప్రత్యుభిజ్ఞేషా కిం వా తస్యః ప్రయోజనమ్ ॥ ౩౪॥
 ప్రత్యుజ్ఞాదిప్రమాణేషు ప్రత్యుభిజ్ఞా న పత్యతే ।
 కథం తస్యః ప్రమాణత్వమితి పృచ్ఛన్ ప్రబోధ్యతే ॥ ౩౫॥

భాతస్య కస్య చిత్పూర్వం భాసమానస్య సామృతమ్ ।
సోఽయమిత్యనుసన్ధానం ప్రత్యభిజ్ఞానముచ్యతే ॥ 3॥

తద్దేశకాలాకారాదీనవధూయానుష్ఠికాన్ ।
యథైకం వస్త్యనుస్యూతం సోఽయమిత్యభిధీయతే ॥ ౪॥

మాయానుష్ఠసజ్ఞాతకిచ్చజ్ఞత్వాద్యపోహనాత్ ।
సర్వజ్ఞత్వాదివిజ్ఞానం ప్రత్యభిజ్ఞానమాత్మనః ॥ ౫॥

పూర్వజన్మానుభూతార్థస్మరణాన్మృగశాబకః ।
జనసీస్తస్యపానాయ స్వయమేవ ప్రవర్తతే ॥ ౬॥

తస్మాన్నిశ్చీయతే స్థాయీత్యాత్మా దేహాస్తరేష్యపి ।
స్మృతిం వినా న ఘటతే స్తస్యపానం శిశోర్యతః ॥ ౭॥

పూర్వత్రానుభవే కాలే స్మృతికాలే పరత్ర సన్ ।
ఆత్మా సంస్కారరూపేణ స్మరత్యర్థం స్వనిష్ఠితమ్ ॥ ౮॥

ప్రత్యభిజ్ఞేతి భావానాం స్మృతిశ్చేదభిధీయతే ।
ఆత్మస్థైర్యే ప్రమాణత్వం స్మృతిశ్చ ప్రాప్నూయాత్కథమ్ ॥ ౯॥

స్మృతౌ ప్రకాశో నార్థస్య న చాప్యర్థస్య నిశ్చయః ।
న చాప్యర్థానుభవయోరజ్ఞాన్యోరివ సమృవేత్ ॥ ౧౦॥

నానుభూతివిశిష్టస్య పదార్థస్య చ దణ్ణివత్ ।
సర్వత్రాప్యేవమిత్యేవం ప్రసజ్గదితి చేచ్ఛుణు ॥ ౧౧॥

ప్రాక్షనానుభవే నష్టే తదవప్తమృగసమృవాత్ ।
సంస్కారసంజ్ఞాత్సామగ్ర్యాత్ పౌరుషాజ్ఞాయతే స్మృతిః ॥ ౧౨॥

ఆవేద్యానుభవే నష్టే తదీయం విషయం ప్రతి ।
అనుభావకమాత్మానం బోధయత్యనపాయినమ్ ॥ ౧౩॥

విషయే చ ప్రముషితే నష్టే వాఽనుభవే సతి ।
స్వవిశ్రాంతం స్మరత్యర్థం దేవోఽప్రముషితః సదా ॥ ౧౪॥

ప్రమోషణం ప్రమాతృగాణాం మాయయా తమసా కృతమ్ ।
మాయావిద్యే ప్రభోః శక్తి భానోశ్చాయాప్రభోపమే ॥ ౧౫॥

అర్థానాచ్ఛదయేన్మాయా విద్యా వ్యాక్షిప్య దర్శయేత్ ।

ప్రత్యభిజ్ఞైవ సర్వేషాం ప్రమాణానాం చ సాధనమ్ ॥ ౧౬ ॥
 ఈశ్వరోన్యోహమప్యన్య ఇతి విచ్ఛేదకారిణీమ్ ।
 వ్యాక్షిప్య విద్యయా మాయామీశ్వరోహమితి స్మృతిః ॥ ౧౭ ॥
 ఈషత్ప్రకాశోభూదీశో మాయాయవనికావృతః ।
 సమ్యగావరణాపాయే సహస్రాంశురివ స్ఫురేత్ ॥ ౧౮ ॥
 న కారణానాం వ్యాపారః ప్రమాణానాం న వా పునః ।
 ప్రత్యభిజ్ఞాపనం నామ మోహోపసరణం పరమ్ ॥ ౧౯ ॥
 యావన్తి సన్తి మానాని వ్యవహారప్రవృత్తయే ।
 తేషాం మోహోపసరణాద్యపారోన్యో న విద్యతే ॥ ౨౦ ॥
 జడాన్మతపరిచ్ఛిన్నదేహధర్మాశ్చిదాత్మని ।
 సత్యజ్ఞానసుఖాత్మత్వం మోహోద్దేహేఽపి కల్ప్యతే ॥ ౨౧ ॥
 శుక్తౌ రజతమిత్యేవం యథా వ్యాముహ్యతేఽన్యథా ।
 సపవ రూప్యం చేద్భాతి విలయస్తే న సిద్ధ్యతి ॥ ౨౨ ॥
 నాత్యంతాసత్ప్రకాశేత నరశ్శుక్లాదివత్కవిత ।
 కాంతాకరాదౌ రజతమితి స్యాత్స్మరణం భ్రమే ॥ ౨౩ ॥
 తేనేదం తుల్యమిత్యేవం స్యాత్సాదృశ్యాద్యది భ్రమః ।
 పీతః శఙ్ఖో గుడస్తిక్త ఇత్యాదౌ నాస్తి తుల్యతా ॥ ౨౪ ॥
 తాదాత్మ్యేన స్ఫురతి చేద్రజతత్వేన శుక్తికా ।
 విభ్రమో నిరధిష్ఠానో బాధో నిరవధిర్భవేత్ ॥ ౨౫ ॥
 బుద్ధిస్థితం చేద్రజతం బాహ్యత్వేన ప్రతీయతే ।
 గుఙ్గాదౌ జ్వలనారోపే దేహదాహః ప్రసజ్యతే ॥ ౨౬ ॥
 యుక్తిహీనప్రకాశత్వాద్ భ్రాన్తేర్న హ్యస్తి లక్షణమ్ ।
 యది స్యాల్లక్షణం కించిద్ భ్రాన్తిరేవ న సిద్ధ్యతి ॥ ౨౭ ॥
 జలవన్ద్యవదేకస్మిన్నిర్భయే రజ్జుసర్పవత్ ।
 ప్రతీయతే యథా స్వర్ణే కారణే కటకాదివత్ ॥ ౨౮ ॥
 ఉపాత్తే రూప్యవచ్ఛుక్తౌ వ్యాప్తే యక్షపురీవ ఖే ।
 రశ్యముబ్బవత్సురద్రూపే స్థాణౌ చోరవదక్రియే ॥ ౨౯ ॥
 అసత్కల్పమిదం విశ్వమాత్మన్యారోప్యతే భ్రమాత్ ।

స్వయంప్రకాశం సద్రూపం భ్రాన్తిబాధవివర్జితమ్ ॥ 30॥
 ప్రత్యభిజ్ఞాయతే వస్తు ప్రాగ్వన్మోహే వ్యపోహితే ।
 దేహాద్యుపాధౌ నిర్ధూతే స్యాదాత్మైవ మహేశ్వరః ॥ 3౧॥
 స్మృతిః ప్రత్యక్షమైతిహ్యమిత్యాదీన్యపరాణ్యపి ।
 ప్రమాణాన్యాప్తవాగాహ ప్రత్యభిజ్ఞాప్రసిద్ధయే ॥ 3౨॥
 ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
 ప్రబంధే మానసోల్లాసే సప్తమోల్లాససంకల్పాః ॥ 33॥
 విశ్వం పశ్యతి కార్యకారణతయా స్వస్వామిసంబంధతః
 శిష్యాచార్యతయా తథైవ పితృపుత్రాద్యాత్మనా భేదతః ।
 స్వప్నో జాగ్రతి వా ఏష పురుషో మాయాపరిభ్రామితః
 తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥ ౩॥
 ప్రకాశవ్యతిరేకణ పదార్థః కోఽపి నాస్తి చేత్ ।
 పరమార్థోపదేశాన్తో వ్యవహారః కథం భవేత్ ॥ ౧॥
 కస్య బంధశ్చ మోక్షశ్చ బధ్యతే కేన హేతునా ।
 మాయయా లక్షణం కిం స్యాదిత్యేవం పరిపృచ్ఛతః ॥ ౨॥
 ప్రశనః స్యాదుత్తరం వక్తుం ప్రతిపత్తుం సుఖేన చ ।
 ఉక్తోర్థః సప్తభిః శ్లోకైః పునః సంక్షిప్త్య కథ్యతే ॥ 3॥
 పౌనరుక్త్యం న దోషోఽత్ర శబ్దేనార్థేన వా భవేత్ ।
 అభ్యాసేన గరీయస్తవమర్థస్య ప్రతిపాద్యతే ॥ ౪॥
 స్వయంప్రకాశే సద్రూపేఽప్యేకస్మిన్పరమేశ్వరే ।
 కార్యకారణసమ్బంధాద్యనేకవిధకల్పనా ॥ ౫॥
 రాహోః శిరః సుషిః ఖస్య మమాత్మా ప్రతిమావపుః ।
 ఇత్యాదికల్పనా తుల్యా న పృథగ్వస్తుగోచరా ॥ ౬॥
 ఉపాస్యోపాసకత్వేన గురుశిష్యక్రమేణ చ ।
 స్వామిభృతాదిరూపేణ క్రీడతి స్వేచ్ఛయేశ్వరః ॥ ౭॥
 పితరం ప్రతి పుత్రో యః పుత్రం ప్రతి పితైవ సః ।
 ఏక ఏవ హి నానేవ కల్ప్యతే శబ్దమాత్రతః ॥ ౮॥

తస్మాత్ప్రకాశ ఏవాస్తి పరమార్థనిరూపణే ।
 భేదప్రతీతిర్మిథ్యైవ మాయయాఽఽత్మని కల్పితా ॥ ౯ ॥
 మిథ్యాత్వం నామ బాధ్యత్వం సమ్యగ్నానోదయే సతి ।
 శిష్యాచార్యోపదేశాది స్వప్నవత్ప్రతిభాసతే ॥ ౧౦ ॥
 మిథ్యాభూతోఽపి వేదాస్త్రః సత్యమర్థం ప్రబోధయేత్ ।
 దేవతాప్రతిమావచ్చ చిత్రవత్ప్రతిబిम्బవత్ ॥ ౧౧ ॥
 సర్వోఽపి వ్యవహారోఽయం మాయయా పరిజృమ్భణమ్ ।
 సుషుప్తిసదృశీ మాయా స్వప్రబోధేన బాధ్యతే ॥ ౧౨ ॥
 యుక్తిహీనప్రకాశస్య సంజ్ఞా మాయేతి కథ్యతే ।
 నాసతీ దృశ్యమానా సా బాధ్యమానా న వా సతీ ॥ ౧౩ ॥
 న ప్రకాశాదియం భిన్నా ఛాయేవార్కస్య తామసీ ।
 న చాభిన్నా జడత్వేన విరోధాన్నోభయాత్మికా ॥ ౧౪ ॥
 స్వహేత్వవయవాభావాన్నేయం సావయవోచ్యతే ।
 న చావయవహీనా సా కార్యేష్వవయవాన్వితా ॥ ౧౫ ॥
 అవిచారితసిద్ధేయం మాయావేశ్యావలసినీ ।
 పురుషం వజ్రాయత్యేవ మిథ్యాభూతైః స్వవిభ్రమైః ॥ ౧౬ ॥
 న తస్యా మూలవిచ్ఛేదమభివాఞ్ఘ్రితి కేచన ।
 తేషాం పక్షే కథం మోక్షో మనసః సమృద్ధిష్యతి ॥ ౧౭ ॥
 తిస్రోప్యవస్థా మనసో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తయః ।
 చక్రవత్పరివర్తన్తే భేదభ్రాన్త్యేకహేతవః ॥ ౧౮ ॥
 తాభిః కరోతి కర్మాణి పునస్తైర్బాధ్యతే మనః ।
 మనసః కేవలః సాక్షీ భానువత్పురుషః పరః ॥ ౧౯ ॥
 యథా ప్రాణీకృతైరర్కః కర్మభిర్నైవ బధ్యతే ।
 తథా మనఃకృతైరాత్మా సాక్షీత్వాన్నైవ బధ్యతే ॥ ౨౦ ॥
 ఆత్మా కరోతి కర్మాణి బధ్యతే ముచ్యతే చ తైః ।
 ఇత్యోపచారికీ క్లృప్తిర్భ్రమమాత్రైవ కేవలమ్ ॥ ౨౧ ॥
 ధూమాభ్రధూలీనీహారైరస్పృష్టోఽపి దివాకరః ।

యథా ఛన్న ఇవాభాతి తథైవాత్మాఽపి మాయయా || ౨౨||

యథా లీలావశాత్కృత్విద్యాద్భ్రామ్యమాణః కుమారకః |

భ్రమత్తత్పశ్యతి జగత్ శతచన్ద్రం నభఃస్థలమ్ || ౨౩||

తథైవ మాయయా జీవో భ్రామితో వాసనావశాత్ |

నానాకారమిదం విశ్వం భ్రమమాణం చ పశ్యతి || ౨౪||

సంసృజ్య మనసా దేవః సంసరన్నివ లక్ష్యతే |

యథాఽర్కో జలసంసర్గాచ్చలన్నానేవ లక్ష్యతే || ౨౫||

యోగాభ్యాసవశాద్యేన మనో నిర్విషయం కృతమ్ |

నివృత్తః స పుమాంసద్యో జీవన్ముక్తో భవిష్యతి || ౨౬||

ద్వా సుపర్ణౌ చ సయుజాభవన్మాయయా శివః |

అజామేకాం జషన్నేకో నానేవాసీదితి శ్రుతిః || ౨౭||

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే |

ప్రబంధే మానసోల్లాసే అష్టమోల్లాససంకల్పహః || ౨౮||

భూరమాంబుంస్యనలోఽనిలోఽమృరమహర్నాథో హిమాంశుః పుమాన్

ఇత్యాభాతి చరాచరాత్మకమిదం యస్యైవ మూర్త్యష్టకమ్ |

నాన్యత్కీర్తనాన విద్యతే విమృశతాం యస్మాత్పరస్మాద్విభోః

తస్మై శ్రీ గురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే || ౯||

కథమేవంవిధా మాయా నివర్తేతి పృచ్ఛతః |

ఈశ్వరోపాసనారూపస్తదుపాయః ప్రకీర్త్యతే || ౧||

షట్రింశత్త్వరూపాసు పరమేశ్వరమూర్తిషు |

ప్రత్యక్షేణోపలభ్యంతే సర్వైరప్యష్టమూర్తయః || ౨||

అమేయాసు మనః క్షిప్రమారోఢుం నార్హతీత్యతః |

మూర్త్యష్టకమయాం బ్రూత గురుః సర్వాత్మభావనామ్ || ౩||

విరాట్చరీరే బ్రహ్మాణ్డే ప్రాణినామపి విగ్రహే |

షట్రింశత్త్వసంఖ్యతః సర్వత్రాప్యనువర్తతే || ౪||

వ్యాప్తిర్వ్యాప్తిశరీరేఽస్మిన్మనసో వ్యష్టిరూపిణః |

తస్మాత్సర్వాత్మకమిదం స్వశరీరం విచిన్తయేత్ || ౫||

వ్యష్ట్యుపాసనయా పుంసః సమష్టివ్యాప్తిమాప్నుయాత్ |

ఉపసంక్రామతీత్యేవం దశకృత్వ ఉపాదిశత్ || ౬ ||
 బ్రహ్మణ్ణస్యోదరే లోకాః సప్తభూరాదయః స్మృతాః |
 మూలాదిబ్రహ్మరన్ధ్రాన్వైష్వాధారేషు వసన్తి తే || ౭ ||
 వీణాదణ్డో మహామేరుస్థీని కులపర్వతాః |
 గణ్డౌ తు పిఙ్గళా నాడీ యమునేడా ప్రకీర్తితా || ౮ ||
 సరస్వతీ సుషుమ్నోక్తా నాడ్యోన్యాః పుణ్యనిమ్నగాః |
 ద్వీపాః స్యుర్ధాతవః సప్త స్వేదబాష్పాద్వయోబ్ధయః || ౯ ||
 మూలే తిష్ఠతి కాలాగ్నిరస్థిమధ్యే చ బాడబః |
 వైద్యుతోగ్నిః సుషుమ్నాయాం పార్థివో నాభిమణ్డలే || ౧౦ ||
 హృది తిష్ఠతి సూర్యాగ్నిః కపాలే చన్ద్రమణ్డలమ్ |
 నక్షత్రాణ్యపరాణ్యాహుర్వేత్త్రాదీనీన్ద్రియాణ్యపి || ౧౧ ||
 ధార్యన్తే వాయుభిర్లోకాః యథా ప్రవహణాదిభిః |
 ప్రాణాదిభిర్దశవిధైర్ధార్యతే వాయుభిర్వపుః || ౧౨ ||
 ప్రాప్యేడాపిఙ్గళే ప్రాణో మూలాత్సూర్యస్వరూపతః |
 నాసికాభ్యాం బహిర్గత్వా లీయతే ద్విషడఙ్గలే || ౧౩ ||
 అష్టాఙ్గుళేన సోమాత్మా నాడీభ్యామన్తరావిశత్ |
 మలమూత్రమరుచ్ఛక్రాణ్యపానో విసృజేద్భృహిః || ౧౪ ||
 ఆగ్నిషోమమయో భూత్వా సుషుమ్నారన్ధ్రమాశ్రితః |
 ఆబ్రహ్మారన్ధ్రముద్గచ్ఛన్నుదానో వర్ధతే స్వయమ్ || ౧౫ ||
 వ్యాపయేద్వపుషి వ్యానో భుక్తాన్నరసమన్వహమ్ |
 సన్ధక్షణం సమానస్తు కాయాగ్నేః కురుతే సదా || ౧౬ ||
 నాగో హిక్కాకరః కూర్మో నిమేషోన్మేషకారకః |
 క్షుతం కరోతి కృకరో దేవదత్తో విజృమ్భణమ్ || ౧౭ ||
 స్థౌల్యం ధనజ్ఞయః కుర్యాన్మృతం చాపి న ముఞ్చతి |
 ఆకాశో బహిరప్యన్తరవకాశం ప్రయచ్ఛతి || ౧౮ ||
 చన్ద్రార్కౌ కాలనేతారౌ ప్రాణాపానౌ శరీరిణామ్ |
 సాక్షీ పురుష ఇత్యేవం మూర్త్యుష్టకమిదం వపుః || ౧౯ ||

సమనస్కమిదం యోగీ సేవమాన ఉపాసనమ్ |
 ఆష్టాంగయోగయుక్తః సన్నమనస్కం స గచ్ఛతి | ౨౦||
 మనః ప్రసాదః సన్తోషో మౌనమిన్ద్రియనిగ్రహః |
 దయా దాక్షిణ్యమాస్తిక్యమార్జవం మార్దవం క్షమా || ౨౧||
 భావశుద్ధిరహింసా చ బ్రహ్మచర్యం స్మృతిర్ధృతిః |
 ఇత్యేవమాదయోన్యే చ మనః సాధ్యా యమాః స్మృతాః || ౨౨||
 స్నానం శౌచం క్రతుః సత్యం జపో హోమశ్చ తర్పణమ్ |
 తపో దానం తితిక్షా చ నమస్కారః ప్రదక్షిణమ్ || ౨౩||
 వ్రతోపవాసాద్యాశ్చాన్యే కాయికా నియమాః స్మృతాః |
 స్వస్తికం గోముఖం పద్యం హంసాఖ్యం బ్రాహ్మమాసనమ్ || ౨౪||
 నృసింహం గరుడం కూర్మం నాగాఖ్యం వైష్ణవాసనమ్ |
 వీరం మయూరం వజ్రాఖ్యం సిద్ధాఖ్యం రౌద్రమాసనమ్ || ౨౫||
 యోన్యాసనం విదుః శాక్తం శైవం పశ్చిమతానకమ్ |
 నిరాలమ్బనయోగస్య నిరాలమ్బనమాసనమ్ || ౨౬||
 నిరాలమ్బతయా ధ్యానం నిరాలమ్బః సదాశివః |
 రేచకః పూరకశ్చైవ కుమ్భకః ప్రాణసంయమః || ౨౭||
 ఇన్ద్రియాణాం సమస్తానాం విషయేభ్యో నివారణమ్ |
 ప్రత్యాహార ఇతి ప్రోక్తం ప్రత్యాహారార్థవేదిభిః || ౨౮||
 ఆధారే క్వాపి మనసః స్థాపనం ధారణోచ్యతే |
 బ్రహ్మవిష్ణుశివాదీనాం చింతా ధ్యానం ప్రవక్షతే || ౨౯||
 ధ్యానాదస్పందనం బుద్ధిః సమాధిరభిధీయతే |
 అమనస్కసమాధిస్తు సర్వచింతావివర్జితమ్ || ౩౦||
 చిత్తే నిశ్చలతాం యాతే ప్రాణో భవతి నిశ్చలః |
 చిత్తస్య నిశ్చలత్వాయ యోగం సధ్యానమభ్యసేత్ || ౩౧||
 ఆకుఞ్చనమపానస్య ప్రాణస్య చ నిరోధనమ్ |
 లమ్పికోపరి జిహ్వాయాః స్థాపనం యోగసాధనమ్ || ౩౨||
 చిత్తే నిశ్చలతాం యాతే ప్రాణే మధ్యపథం గతే |
 చిహ్నోన్యేతాని జాయన్తే పఞ్చభూతజయాత్పృథక్ || ౩౩||

ఆదిమధ్యాంతశూన్యాయ గురూణాం గురవే నమః ॥ ౪౭ ॥
 ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।
 ప్రబంధే మానసోల్లాసే నవమోల్లాససంకల్పాః ॥ ౪౮ ॥
 సర్వాత్మత్వమితి సుభీకృతమిదం యస్మాదముష్మింస్తవే
 తేనాస్య శ్రవణాత్తదర్థమననాధ్యానాచ్చ సంకీర్తనాత్ ।
 సర్వాత్మత్వమహావిభూతిసహితం స్యాదీశ్వరత్వం స్వతః
 సిద్ధ్యేత్తత్పునరష్టధా పరిణతం చైశ్వర్యమవ్యాహతమ్ ॥ ౧౦ ॥
 పరిచ్ఛిన్నమహమ్భావం పరిత్యజ్యానుషక్తికమ్ ।
 పూర్ణాహమ్భావలాభోస్య స్తోత్రస్య ఫలముచ్యతే ॥ ౧ ॥
 పుత్రపౌత్రగృహక్షేత్రధనధాన్యసమృద్ధయః ।
 అర్వాచీనాశ్చ సిద్ధ్యన్తి స్వర్గపాతాళభూమిషు ॥ ౨ ॥
 పాకే ప్రవర్తమానస్య శీతాదిపరిహారవత్ ।
 ప్రాసక్తికాశ్చ సిద్ధ్యన్తి స్తోత్రేణానేన సర్వదా ॥ ౩ ॥
 ఐశ్వర్యమీశ్వరత్వం హి తస్య నాస్తి పృథక్స్థితిః ।
 పురుషే ధావమానేఽపి ఛాయా తమనుధావతి ॥ ౪ ॥
 అనస్తశక్తిరైశ్వర్యం నిష్యన్తాశ్చాణిమాదయః ।
 స్వస్యేశ్వరత్వే సంసిద్ధే సిద్ధ్యన్తి స్వయమేవ హి ॥ ౫ ॥
 యదీయైశ్వర్యవిప్రుఢ్భిర్భ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః ।
 ఐశ్వర్యవన్తో శాసన్తే స ఏవాత్మా సదాశివః ॥ ౬ ॥
 పుష్పమానయతా గన్తో వినేచ్ఛామనుభూయతే ।
 పూర్ణాహమ్భావయుక్తేన పరిచ్ఛిన్నా విభూతయః ॥ ౭ ॥
 అణిమా మహిమా చైవ గరిమా లఘిమా తథా ।
 ప్రాప్తిః ప్రాకామ్యమీశిత్యం వశిత్యం చాష్టసిద్ధయః ॥ ౮ ॥
 అత్యంతమణుషు ప్రాణిష్యాత్మత్వేన ప్రవేశనమ్ ।
 అణిమాసంజ్ఞమైశ్వర్యం వ్యాప్తస్య పరమాత్మనః ॥ ౯ ॥
 బ్రహ్మణ్ణాదిశివాన్తాయాః షట్త్రింశత్తత్త్వసంహతేః ।
 బహిశ్చ వ్యాప్యవృత్తిత్వమైశ్వర్యం మహిమాహ్వాయమ్ ॥ ౧౦ ॥

మహామేరుసమాజ్ఞస్య సముద్ధరణకర్మణి ।
 లాఘవే తూలతుల్యత్వం లఘిమానం విదుర్బుధాః ॥ ౧౧॥
 పరమాణుసమాజ్ఞస్య సముద్ధరణకర్మణి ।
 గురవే మేరుతుల్యత్వం గరిమాణం విదుర్బుధాః ॥ ౧౨॥
 పాతాలవాసినః పుంసో బ్రహ్మలోకావలోకనమ్ ।
 ప్రాప్తిర్నామ మహైశ్వర్యం సుదుష్ప్రాపమయోగినామ్ ॥ ౧౩॥
 ఆకాశగమనాదీనామన్యాసం సిద్ధిసమ్పదామ్ ।
 స్వేచ్ఛామాత్రేణ సంసిద్ధిః ప్రాకామ్యమభిధీయతే ॥ ౧౪॥
 స్వశరీరప్రకాశేన సర్వార్థానాం ప్రకాశనమ్ ।
 ప్రాకాశ్యమిదమైశ్వర్యమితి కేచిత్ప్రచక్షతే ॥ ౧౫॥
 స్వేచ్ఛామాత్రేణ లోకానాం సృష్టిస్థిత్యంతకర్తుతా ।
 సూర్యాదినాం నియోక్తుత్వమీశిత్యమభిధీయతే ॥ ౧౬॥
 సలోకపాలాః సర్వైఃపి లోకాః స్వవశవర్తినః ।
 తదైశ్వర్యం వశిత్యాఖ్యం సులభం శివయోగినామ్ ॥ ౧౭॥
 యస్తేవం బ్రాహ్మణో వేత్తి తస్య దేవా వశే స్థితాః ।
 కిం పునః క్షౌపతివ్యాఘ్రవ్యాళస్త్రీపురుషాదయః ॥ ౧౮॥
 సర్వాత్మభావసామ్రాజ్యనిరన్తరితచేతసామ్ ।
 పరిపక్వసమాధీనాం కిం కిం నామ న సిద్ధ్యతి ॥ ౧౯॥
 స్తోత్రమేతత్పఠేద్ధీమాన్సర్వాత్మత్వం చ భావయేత్ ।
 ఆర్వాచీనే స్పృహోం ముక్త్యా ఫలే స్వర్గాదిసమ్భవే ॥ ౨౦॥
 స్వర్గాదిరాజ్యం సామ్రాజ్యం మనుతే న హి పణ్ణితః ।
 తదేవ తస్య సామ్రాజ్యం యత్తు స్వారాజ్యమాత్మని ॥ ౨౧॥
 సర్వాత్మభావనావన్తం సేవన్తే సర్వసిద్ధయః ।
 తస్మాదాత్మని సామ్రాజ్యం కుర్యాన్నియతమానసః ॥ ౨౨॥
 యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ ।
 తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశన్తే మహాత్మనః ॥ ౨౩॥
 ప్రకాశాత్మికయా శక్త్యా ప్రకాశానాం ప్రభాకరః ।

ప్రకాశయతి యో విశ్వం ప్రకాశోఽయం ప్రకాశతామ్ ॥ ౨౪ ॥

ఇతి శ్రీదక్షిణామూర్తిస్తోత్రార్థప్రతిపాదకే ।

ప్రబంధే మానసోల్లాసే దశమోల్లాససంకల్పాః ॥ ౨౫ ॥

ఇతి శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యకృత

దక్షిణామూర్తిస్తోత్రభావార్థవార్తకం

సురేశ్వరాచార్యకృతం సమాప్తమ్ ॥

ఓం తత్ సత్ ॥

Encoded and proofread by Sunder Hattangadi



Manasollasa

pdf was typeset on August 29, 2021



Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

